

**ПРОЕКЦИЯТА НА ЗЛАТОУСТОВИЯ СОЦИАЛЕН ИДЕАЛ
В СТАРОБЪЛГАРСКИЯ СБОРНИК ЗЛАТОСТРУЙ**
**THE PROJECTION OF THE ZLATOSTRUY'S SOCIAL IDEAL
IN THE OLD BULGARIAN COLLECTION ZLATOSTRUY**

Assoc. Prof. Todorka Georgieva, DcS

Department of Philological Sciences, Silistra Branch,
“Angel Kanchev” Univesity of Ruse
Phone: 086-821 521
E-mail: tgeorgieva@uni-ruse.bg

Maria Tomova-Michneva, PhD student

Department of Philological Sciences, Silistra Branch,
“Angel Kanchev” Univesity of Ruse
Phone: 086-821 521
E-mail: tomova_maria@abv.bg

***Abstract:** Zlatostruy contains teaching words, which guide the newly-baptized Bulgarians towards respecting the Christian norms, moral purity and spiritual elevation. Because of these peculiarities, the collection is referred to as a “medieval anthology of creed”. From the believing Christian is required measure and self-control of the feelings and desires, of the spiritual motives and behavior. The message that John Chrisostom sends to his contemporaries and to the future generations reveals his social ideal: God’s kingdom is feasible on earth. Every man – both rich and poor – can become the master of his destiny.*

Parallel to the disclosure of his idea of an ideal earthly kingdom, in which like in the kingdom of God all are equal, John Chrisostom draws the actual social model of the society on which he lives. There is the eternal class model based on inequality: on one side are the rich and on the other – the poor. Even though he realizes its abnormality John Chrisostom accepts it as God-given and does not demand slavery and seek its abolishment. He sees a shorter and quicker way to overcome the social differences by transforming the people through the defeating power of the spirit and in the fulfillment of the basic commandment of God: “to love our neighbor as your selves”.

***Keywords:** anthology, creed, Zlatostruy, homily, social ideal, social model*

***JEL Code:** I29*

INTRODUCTION

Сборникът *Златоструй* е предназначен да принесе “голяма полза за душата и тялото на прилежния и разумен читател, който без леност изпълнява съдържащите се в словата наставления (да възпочита-и - прилэжнэ съ разнѣмимь. аште с- не лэнить тъч. © многѣ пользнѣ въ нихъ д(ши и тэлѣ вбр-штеть)”. Текстовеите имат назидателно-дидактическа насоченост и целят да дадат основни катехични знания и напътствия към новопокръстените българи [1]. Патосът на словата е жив, езикът – богат и цветист, отвличените и сухи догми са облечени в увлекателна външна форма, а религиозните нравоучения са илюстрирани с ярки образи и картини от всекидневния живот. Създателят му паметника се стреми не толкова да даде тълкуване на понятия и тайнства от новата религия, колкото да призове своя новопокръстен народ към спазване на християнските норми, към нравствена чистота и духовно извисяване. Заради тези свои особености сборникът бива определян като “средновековна антология по вероучение”. В неговия състав влизат преведени от гръцки и оригинални старобългарски слова. И едните, и другите са написани във време, когато християнството се утвърждава в битка със старите езически разбирания, че социалните различия са закономерни и естествени. И в тази битка християнството излиза победител, защото проповядва, че пред Единния Бог всички – и господар, и роб; и беден, и богат; и млад, и стар – са равни; че дори грешникът може да заслужи Божието царство, ако очисти своята душа от злото и греха.

EXPOSITION

Макар да осъзнава противоеестествеността на робовладелския строй по времето на който живее, Йоан Златоуст го приема и го признава за богоустановен. Той не се стреми към преобразуване на обществото, не отрича робството и не търси неговата отмяна. За константинополския архипастир съществува по-кратък и по-бърз път към преодоляване на социалните различия: *преобразяването на хората чрез побеждаващата сила на духа*. Затова Йоан Златоуст непрестанно говори за всеобщото равенство пред Христа и за достойнството на всеки човек, независимо от неговото обществено положение. Своите съвременници от богатото съсловие той напътства към милосърдие, а робите и бедните призовава към послушание заради Христос, който облекчава всяка мирска обремененост и зависимост. Издигайки духовния живот в името на вечната радост и блаженство над всекидневните тегоби на битието, той внушава, че никакви външни условия не могат да попречат на вярващия да живее според Христовите повели и да се радва на духовните и материалните плодове на своя труд.

Защото човекът е богоподобен по рождение, той е венец на Творението: заради него са сътворени небето и земята, заради него слънцето неотклонно върви по своя път, по земята никне всякаква трева, а водите се пълнят с риби; заради него са създадени планините и хълмовете, полята и бреговете, моретата и реките, езерата, блатата и изворите; заради него съществуват годините и времената, часовете дневни и нощни; заради него са сътворени светлината и тъмнината; заради него ги има начатъците и властите, и господствата; заради него са поставени херовимите и серафимите, ангелите и архангелите: Ч(лкъ. тгоже дэлма (нбо поставлено бысть. тгоже ради земл- основана бысть на водахъ тгоже дэлма (слнце течеть течени-мь. тгоже ради земл- проз-ба-ть трав№ выс-к№. тгоже ради воды износ-ть (дша живы. тгоæå äýèùìà ÷àðäýðíííäåý. è ìòèèà ìàðùìàðù. òåíæåå äýèìà äìðù è òùèèè. è òòðàíú è ìë-. òåíæåå äýèìà ìðä è ðýèù. è òçàððà è áèàððà. è èñòí-ùíèèè. òåíæåå ðààè èýðà è àðýìáìà. è ÷àñè ìùùíèèè è äüíúíèèè. òåíæåå ðààè òùìà è ñåýóú. òåíæåå äýèìà ìà÷àðùèè è àèàñðè. è äíñííäüñòåå. òåíæåå ðààè ðýðíæèè è ñýðàðèèù. òåíæåå äýèìà (áíæèè è àððà(íæèè (185г-186а).

Неизмеримото Божие човеколюбие е одарило всеки човек. Заради човека Единородният Божи Син пролива Своята кръв и го изкупва от първородния грях: òåíæåå ðààè è òæèí÷àäüè (ñíú (áæèèè ñåíð èðúáü ìðíèèè. (÷èèù ÷ññòùíñ ððúàèð èñèóíèáíú áùñòù, 186а). Затова онези самозабравили се господари и богаташи, които лишават роба или бедняка от неговото рождено право да се радва на земните блага, прегрешават спрямо Отеца и неговата воля: „Защото бедният проси от тебе онова, което му е отредено, а ти не му го даваш” (№богыи повелэнааго тм№ № тебе просить. а ты не да-ши тм№, 185в). „Кой си ти, че гледаш нищия с презрение? – с укор пита Йоан Златоуст не само своите съвременници, но и всеки самодоволен човек – Нима Бог не избра измежду бедните своите апостоли? Нима богат беше Петър, върховният апостол? Така също и Яков, и Йоан не бяха ли нищи хора? Защо ти, в чийто дом влиза бедният, и прекарва два или три часа, стенойки и молейки ти се, заповядваш на своя раб да го изгони навън и не се замисляш, че с тази своя постъпка ти оскъряваш Христос (185г-186а)?

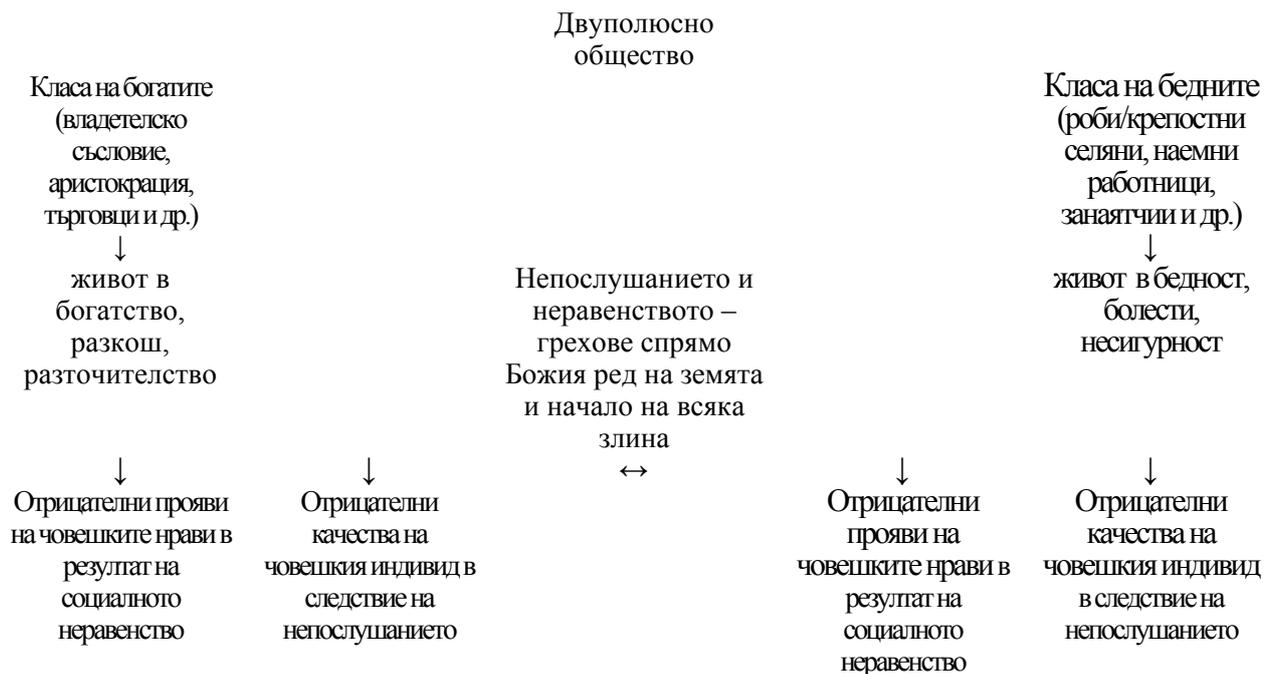
От вярващия християнин се изисква мяра и самоконтрол над чувствата и желанията, над душевните подбуди и поведението. Посланието, което Йоан Златоуст изпраща към своите съвременници и към идните поколения, е: *Божие царство е осъществимо на земята. Всеки човек – както богат, така и беден – може да стане господар на своята съдба, а не да бъде нейна жертва*. Това послание разкрива Златоустовия социален идеал. Паралелно с разкриването на представата си за земното царство, в което, подобно на Божието царство, всички са равни, Йоан Златоуст чертае социалния модел на обществото, в което живее.

Но картината на обществените нрави е друга – тя чертае облика на свят, изпълнен с насилие, злоба и омраза. Човешкото поведение се диктува от алчността и хищничеството: един ограбва чуждото имане, втори присвоява чуждата земя, трети враждува с ближния си, четвърти разтуря нечие семейство. Хората враждуват по различни причини – съседи се карат

заради воден източник, други се бият заради парче земя, а трети – заради къща. Този иска да получи обратно нещо, което не е давал, онзи не иска да върне онова, което е взел. Мнозина се препират, сред невъобразим шум лъжата се възнася, любовта изчезва, а истината загива. „Земята не може повече да носи всичкото това зло, защото заради имане животът беше победен от безжизнието. Заради имоти поробихме свободните хора..., златолюбците се влачат по съдилища, а клеветниците продават лъжа” (âú òùíý ì-ò'ùá ñ- ñýíí è wáàíí ïðèðíàèèè. ñü wííí' èìýí-ý èñðààðè. äð'âúè äð'âwí' çàìèþ èñðòúðæå. äð'âúè ìà àèèæüíààâí ïíüñèè. äð'âúè äð'âaaâí ñâìüþ èñðòúðè. wâú áí âíâú äýèüìà. ñ'ñýá' ïðýðèòü ïüð- ñ-. à äð'âúè äúæåà äýèüìà ñü ìàñâèüíèèüíü áíðâòü ñ-. à äð'çèè ïðýäýèà äýè- çàìèüíààâí àèþòü ñ-. à äð'çèè çüâàíè äýèüìà êíðâðâðòü ñ-. ñü ìà ìàìüæå ìýñòü ààèú áúç-òè ðíð- äüðç-òü. à ñü ñæå ñ áúç-èú ìà ààðè ðíð- ïüðèòü ñ-. äð'âúè ìàñòüòü 'íü èìýý èìýíèý ìà ìàñòüà-òü ñ-. à äð'âúè èñðòíààâí èèðèðè ñ- ðíð- èðýíèòü ñ-. èíú æå ìà èìü ìà ìæåòü. ïíú æå èìüè ìèèüþ-òü ìàèìüè æå ïíðâý-òü ñ-. èìýýè æå ïíüðè-òü ìà ìð-òè-. äüðææè äüñ-èìý-üñèü èèè'-òü. áú ñâìýóú çàçíðüíú. áú àèàâü-üñòâýóú ìàèþàèìú. áú ìâ'òüòü ìàìàèèèèü. ìèèüè ñâñòè. êíðâðüíèèè ìýííçè (sic). èúæà áúçíñèòü ñ-. èþáú äð'æüí- çáýæå. èñòèìà ïíððýàè ñ-. çàìè- 'áí çüèà ìíñèðè ìà ìæåòü. äýòðü áí ñâìíâí ñ»âðâ wñèâüðý-òü. èìýíèý ðààè æèçíü ááæèçíè-ìü èñíðíâüðæå ñ-. èìýíèý ðààè ñâìíâíüíüý (÷èâèü ïðàáíðèòèíü. áíâàðèè ìüñèüè ðâñòà÷àðòü ñ- äüèæüíèèè æå ìà÷àèèþ 'â-âàþòü. çèàðíèþáüèè ìà ñ'â-ùà àèà÷àòü ñ-. èèââòüíèèè èúæþ ïðíâàþòü. èì'ùàè ìà ìðèè'ìèâíè- æåà-òü. äð'âú ìà äð'âà èúæþà èè-ðâú ñüèíü÷àâàþòü (121в-г).

Склонността на имащите към разточителен и разгулен живот, тяхното немилосърдие и липсата на състрадание към нищите стават обект на осъждане в *Златоструй*. По-долу е представена схемата на социалния модел на класовото общество според словата (преводни и оригинални) в сборника. Социалният модел на робовладелското общество от края на IV век е двуполусен. С него кореспондира социалният модел на феодалното общество от края на IX – началото на X век, когато е създаден *Златоструй*. Това е вечният класов модел, основан на неравенството: от едната страна са богатите, а от другата – бедните, поробени и лишени от земни блага.

СОЦИАЛЕН МОДЕЛ
на робовладелското / феодалното общество
в *Златоструй* от XII век

грижа за земните дела алчност небратолюбие користолюбие хищничество неправда угнетяване на бедните грехолюбие	гордост високомерие самолюбие безсърдечие безделие леност страстолюбие блудство	грижа за земните дела кражби разравяне на гробове разбойничество користолюбие небратолюбие грехолюбие	нехайство безразличие безнадеждност отчаяние завист омраза пиянство блудство крамоли
--	--	---	--

Смъртта –
единственият
помиритель на
различията, породени
от неравенството:
- човешкият живот е
мимолетен;
- човекът е „кал, лист,
трева“;
- смъртният час е
„утаен“ и неизвестен,
за да бъдем винаги
готови за него;
- смъртта застига
човека внезапно;
- причините за
смъртта са безброй:
студ, жегата, вода, огън;
зверове, войни,
разбойници;
- пред смъртната чаша
треперят всички;
- пред смъртта всички
са равни;
- всяка мъдрост и мощ
изчезват пред смъртта;
- смъртта е почивка за
отрудените, покой за
страдащите,
пристанище за
плаващите;
- смъртта е покров на
човешките грехове;
- грешникът трябва да
се разкае приживе;
- пред смъртния си час
човек трябва да се
грижи не за своите
близки, а за
неизповядваните си
грехове и за
предстоящата си
среща със Съдията
Христос.

Класата на богатите е съставена от владетелското съсловие, аристокрацията, робовладелците, търговците, собствениците на кораби и др. На другия полюс е класата на бедните, която включва живеещите в бедност, болести и несигурност роби / крепостни селяни, наемни работници, занаятчии и др. Вечната грижа за земните дела слага своя

REFERENCES

Dimitrov, P. (1993). Kulturen horizont na Tsar-Simeonovite Izbornitsi. – V: Preslav, 4 sbornik, Sofia, 1993, p. 207–215. (*Оригинално заглавие: Димитров П. Културен хоризонт на Цар-Симеоновите Изборници. – В: Преслав, 4. сборник. София, 1993, с. 207–215.*)

Zlatostruy ot XII vek (2003). Uvod i nauchno razchitane na teksta, Todorka Georgieva, Silistra. (*Оригинално заглавие: Златоструй от XII век. Увод и научно разчитане на текста Тодорка Георгиева. Силистра, 2003.*)

Kliment Ohridski (1977). Izbrani sachineniya, Tom III, Sofia, 1977. (*Оригинално заглавие: Климент Охридски. Избрани съчинения. Том III. София, 1977.*)